

Марин Ботунски

Китка бели и сини звезди

Познавам се с Траян Първанов от 1963 година. Едно русоляво момче с дълбоки синьо-пепеляви очи седеше на първите редове в салона на град Мездра, където с Константин Павлов и още неколцина млади автори бяхме поканени на литературно четене. Всяка метафора, всяка остра, дълбока мисъл озаряваше лицето му. Само очите криеха една загадъчност – неосъзната и малко тъжна... После вървеше в лунните вечери на Мездра, разкъсан между спомена за коне, полята на Криводол и виещите се релси на железния път с червените локомотиви, които блазнаха палещата страст към неизвестното.

Бавно и с някаква разпуснатост разнасяше Траян Първанов своите младежки, все още неукрепнали стихове. Носеше ги край бреговете на родната Ботуня, за да вземат сила от здравия селски корен, да пият вода от кладенчета и долове, да кръшнат залък хляб от попукани длани. После ги заведе на Мездренската гара, блискаше ги с утринната глъч на идващите от смяна недоспали работници, и с натежали клепки ги връщаше да се дообработват и зреят; в София ги даряваше с мъдрост и с буйността на дни и нощи, водеше ги от редакция на редакция, за да поемат към читателя. Дълъг и мъчителен път извървяваха стиховете му от зачатията си, че и от раждането – до своето малко и голямо тържество. Така се появиха първите му поетични сборници „Място в дъжда“ и „Пеш към звездите“. Те си имат своите редактори, но първите композиционни подредби са правени у дома, където Траян Първанов се чувстваше спокойно, уютно и сред разбиращи го и обичащи го хора... През 1991 г. излезе стихосбирката му „Нрав“, последва я „Ной – Нож“ и посмъртните „Лудост за хубост“ (1994 г.), „Латентен изход“ (1994 г.) и „Не ме обичай, Господи“ (1996 г.)

Сигурно често е наранявана душата му с изводи, че е непрактичен. Дори и да се е наранявал – това е истина. Но можеше ли да бъде другояче? Какъв ли Траян Първанов щеше да е той, и какви траянпървановски щяха да бъдат тия стихове, пропити от практичността на създателя им! Неговата поезия не върви по обозначените на картата шосета и магистрали, железни и водни пътища. По ѝ приличат електрическата жица, радиовълната, слънчевият лъч. Нея просто не я интересува пътя – интересува я гарата, светлината на електрическата крушка, човекът. Не катунът – циганите го интересуват. Не кръгът на ореола, а онова в кръга.

Всяка птица лети със своето ято. Всеки творец – със своите истини, със своята съвест.

Някъде преди десетина години публикувах в печата бележка за Траян Първанов. Там писах, че „той можеше да бъде неоспорим

първенец между тая младежка група, която, заслонена от бащинската грижовност бе изведена на преден план, като ново поетическо поколение. Можеше и много ми се иска да вярвам, че ще бъде. Затова просто е нужно още по-мъжествено да носи тежкия и сладък кръст на твореца, своята поетическа отговорност пред времето, дългът... Та в един ден народът ни да приеме като от свой чист и верен син изповедта:

а върви подир вас и поетът
с китка бели и сини звезди.

Само ония измамни ветрове ако можем да премахнем, които буйстват в нощите на неговата тънка душевност...“

Макар и да ни свързва искрено и неопетнено с нищо приятелство, тези думи не бяха приятелско потупване по рамото, а изстрадан анализ на истината за един творец. И Траян Първанов, като всеки истински талант, не се предаде на безсмисленото отчаяние и бездействие, на позорство и философстване. Като добър селянин той взе мотиката и упорито започна да разкопава, да сади, полива и плеви поетическата си градина. Той знаеше, че „на пътника му трябва път, на жабата – блато“. Каква „прецедена“ чистота и красота лъха от поетическата градина на поета. И какво съвършенство в „лехите“ на траянпървановския ямбичен стих!

Болеше го за ненормалната стълбича на ценностите и в стихотворението „Занаят“ той изплака:

Вие как се навъдихте, принцове днешни
изкатерили стълбите с бесен захлас
и по вашите шпаги – ненужни и смешни –
лепне кухата драма на гръмкия глас.

Вие тъй заживяхте, навсякъде чути...
И не зная ще бъде ли вечно така,
но в небесното слово надеждно обути
дръзко газите в буйната хорска река.

Та животът за вас е подготвена сцена.
Стиснал в пръстите белия входен билет,
аз не мога от вашта съдба да простена
и напускам безшумно последния ред.

Пак вървя към протегнати сенчести длани
и ме удря по челото ябълков цвят.
И си мисля, че трябва с душа да захвана
оня бащин, добър и почтен занаят.

С общарското чукче ще мъча за хляба
без да слушам за ваште високи дела,
че на хората още обуча им трябвават...
А пък вие летите с пришити крила.

Тъй небето на синия гръб ще ви носи.
Но ще стъпите някога в зимния ден.
И ще зъзнат, и плачат душите ви боси –
общарското време щом дойде за мен.

Бяхме близки през цялото време, до последните му дни. В библиотеката ми стоят и днес стотици ръкописи на негови стихотворения, бележки, оставяни по редакции и кръчми, писма. Ще си позволя да цитирам две от тях, писани през последните години от неговия живот:

Здравей, Марине,

Много поздрави на Елена и на всички други чудесни приятели. От два месеца заедно с трима зам. главни редактори и такива редактори като мене – около тридесет на брой – сме в принудителна пенсия от в. „Демокрация“, та имам време да пиша по някое и друго стихотворение. Съкратиха ни с болшевишка твърдост, тъй като президентът Желев е внесъл от щата Охайо специална апаратура. След проверката се оказа, че кръвта ни не е бясно синя, а обикновена червена. Но данданията за случая нараства – най-важното е, че ходим редовно да си получаваме заплатите. Това дотук. Изпращам ти няколко декара нови стихове за „Вестител“, като имам молба да обърнеш повече внимание на „Ной – Нож“.

Искам да те попитам и нещо друго – имам натрупани доста стихове от този сой и тъй като няма как да ги издам, из Враца в печатницата има ли възможност чрез някаква фирма и под твоето редакторство да събера трийсет – четирийсет стихотворения в книга, да кажем, наречена „Синьо ехо в кръговрата“ или нещо подобно. Надявам се да си върна разноските по издаването, тъй

като не съм от сой да си плащам издаването на стихоплетките... Та ще те помоля, ако има такава бърза възможност, да дойда във Враца и да седнем за два – три дни да прегледаме стиховете и да ги препиша. Тъй като не ходя на работа, по цял ден си седя вкъщи с чести изключения, когато се заскитам по кръчмите. Адресът ми е:

София 1618

ЖК „Овча купел“ 1, блок 40, вход Е, ап.14

Ще те помоля при възможност да ми изпратиш една телеграма, за да дойда във Враца.

Наздраве! /подпис/

Опозицията умря!

Да живее опозицията!

Стиховете ми са и като отчет за командировката от „Околчица“.

Траян Първанов

Здравей, Марине,

Изпращам ти за алманаха стихове, пък и една снимка, защото през лятото по една случайност навършвам 50 години системно обикаляне по кръчмите. Ако имаш възможност – напиши за „Околчица“ отзив поне за трите ми книги „Място в дъжда“ (1979), „Пеш към звездите“ (1983), „Нрав“ (1991 г.). Имам стихове за още три книги, но няма къде да ги издам. Тези, дето си издаваха съвсем спокойно и без проблеми писаниците по времето на соцреализма, и сега – при капитализма, правят същото.

Насам всичко е наред – натискам си парцалите вкъщи и ходя два пъти в месеца да се разписвам като декабрист в участъка за социална помощ като безработен.

Бъдете здрави и бодри с Елена.

Траян

19.1.1992 г.

Адресът ми:
София 1618
ЖК „Овча купел“ 1
Ул. „Народно хоро“, бл.40, вх.Е, ап.14
Траян

Утре ще звънна на Краси да взема словото на Желев на вр.
„Околчица“ и ще ти го изпратя или донеса във Враца.

В алманах „Околчица“ от 1992 г. публикувахме поемата „Ной –
Нож“, а през 1994 година бяха отпечатани „Малка поема за Мона Лиза,
Олигофренията и Ренесанса“, „Кръговрат“, „Цветно ехо“, „Слънце –
дъжд“, „Изход“.

Тревожни бяха тези стихове. В „Кръговрат“:

Спря да диша, утихна и трепна смутена,
моя жилава – бедна Душице – Душа,
че ни удря жестокият бяс на остена
и не смеех сред чуждия грях да греша.
Дърпай, моя Душице – добра ми сивушке,
тъй сме свикнали с този прояден ярем –
из браздите безплодни животът да люшка
твоята руса съдба, моя рехав перчем.
Хайде, пътнице... Новият ден свечерява,
сенки пият от нашата сипкава пот.
И сивее заспала небесната плява
в този смръзнал без топлите плугове свод.

В „Слънце – дъжд“:

Как ли съм... Педа радостен, лакът намръщен
път отпках захапал в зъбите душица
и облегнат на глуха от бурени къща
топля мокри крила на премръзнала птица.

А в „Изход“:

...Слизат в очите ми бели и сини пожари,
в кладенче
смръзва се бялото,
стапя се синьото,
газя по жълтото слънце на минзухари,
падам залутан
из лунните дюни в пустинята.

.....
И термометърът пука под моята мишница –
тичат наоколо
капчици сини и бели,
бягат забързани дребни уплашени мравки,
пръскат се бели и сини живачени топчета –
в белия сън на кокичета,
в синия сън с незабравки –
буря ли идва, та тръпна в леглото си вкопчан?

Плъзва в устата ми топлата кръв с боровинки
и по горите с червените капки се плиска.
Шепнат си облачни бели и сини снежинки –
изход летален завийте го има ли близки...

Той беше човек, който от сърце желаше демократични промени у нас. Сам беше получавал удари и горчилки, въртял се бе в она кръг, от който трудно се намираще изход. Но не прие онова, което политическия елит наложи в първите години след промяната:

За какво ми е, когато близо на площада
между бреговете на разплискани ежби
от монтираната снощи винкелна естрада
демонтират бързо вчерашните ни съдби.

Кашлят, плюят, хълцат, ахкат сини и червени
шумно тръгнаха на двата митинга от шест
и в редиците им
трескави олигофрени
търсят своя призречен безпадетен адрес.

(„Малка поема за Мона Лиза...“)

И какво мога да кажа сега, когато го няма сред живите?

Траян Първанов беше най-чувствителната, болезнена и ранима душа в последните петнадесетина български години.

Обичан, овикван, жален, оплюван – той вървеше слънчевокок и небесноок по нашата земя, изпълнен с нежност към човек и природа; тънка струна, звънтяща и при най-неясните и недоловими от всеки ветрове. Той не тръгна с нито един от тези ветрове, само остави те да погалят, да отронят звук или да скъсат струните му...

На погребението му от Съюза на българските писатели не дойде никой. По свой път пристигна поетът Янко Димов. Когато отбелязвахме година от смъртта му и поставихме надгробния паметник – също.

Но ако вие, които обичате поезията, се вгледате във вечерното небе над Криводол, над Враца, Мездра и София, в българското вечерно небе, непременно ще забележите, че не сте сами в мрачината:

а върви подир вас и поетът
с китка бели и сини звезди.

Марин Ботунски
май 1995

КРАЙ

© 2007 Марин Ботунски

Форматиране: gruh, 2008

Издание:

Траян Първанов. Русата волница – душата ми. Избрани стихотворения

ИК „Контакт, 92“, Враца, 2007 г.

Съставителство и редакция: Марин Ботунски

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/9586>]